

selskabet vist sin berettigelse som et forum for denne interesse bl.a. ved udgivelsen af to tidsskrifter, en skriferække og afholdelse af seminarer. Tiårsjubilæet blev markeret ved udgivelsen af denne håndbog, hvor der gøres status over forskningen især fra slutningen af 1960'erne og frem og anvises veje for den fremtidige forskning. Ikke mindre end 20 forfattere har bidraget til dette nyttige værk, der er til stor hjælp for den, der vil prøve at skaffe sig et overblik over de senere års meget omfattende forskning, der dels er publiceret så mange forskellige steder, dels kun foreligger i manuskript.

Værket består af to introducerende, historiografiske artikler om dansk historieskrivning før og efter 1970 om arbejderbevægelsen efterfulgt af fire forskningsoversigter, der spænder fra dansk arbejderbevægelses forhistorie til forholdene i slutningen af 1970'erne. Derefter følger en række temaartikler vedrørende emner, der særlig er blevet taget op i 1970'erne: reformismeproblemet, venstreoppositionen, forholdet mellem fagbevægelse og parti, arbejdererindringer, arbejderkvinder, brancheanalyser, arbejderklassens struktur samt internationalismen. Emnerne lokalhistorie og arbejderkultur er ikke taget med med henvisning til, at de er temaerne i selskabets årbøger i 1980 og 1981. I årbogen om lokalhistorie savnes imidlertid i høj grad en samlet forskningsoversigt med de dertil hørende principielle betragtninger, så dette emne kunne i og for sig lige så godt være taget op i jubilæumsbogen.

Litteraturoversigten er delt i fem større fortegnelser, hvori også mange utrykte arbejder er medtaget. Næsten alt relevant må siges at være kommet med i disse fortegnelser. Mere selektivt forholder forfatterne sig til, hvad de vil omtale i deres artikler. De præges na-

turligvis af deres forfatteres indstilling og interesser.

Som afslutning bringes under titlen »arbejderbevægelsen og historien« kommentarer fra tre faglige tilidsfolk bl.a. om, hvilken nytte arbejderbevægelsen kan have af historieforskningen. I kommentarerne understreges nødvendigheden af, at forskningsresultater må fremlægges i en nogenlunde læselig form. Dette kan være en opgave for selskabet i de kommende år, for en svaghed ved det meste af den forskning, der er publiceret i 1970'erne, har været, at den så ensidigt har sigtet mod det akademiske miljø.

Dorrit Andersen

Bent Østergaard: *Indvandrernes danmarkshistorie*, (G.E.C. Gad, 1983). Ill. 264 s., 168 kr.

Den standende fremmedarbejderproblematik har givet Bent Østergaard anledning til at vise, både hvorledes den foreløbig sidste indvandring – mest fra Tyrkiet – er en blandt mange, og at de tidligere indvandrergupper har haft stor betydning for Danmark. Dermed håber forfatteren at kunne skabe bedre forståelse hos danskerne for fremmedarbejdere samtidig med, at disse får et indtryk af den sammenhæng, de har med tidligere hændelser i danmarkshistorien fra oldtid til nutid.

Med dette formål har forfatteren i godt en snes kapitler beskrevet lige så mange indvandrergruppers baggrund, deres indsats og videre historie her i landet. Nogle kapitler i dette store mosaikarbejde handler om hidkaldte, så som håndværkere, bygherrer, kartoffeltyskere eller de hollandske bønder, som af Christian II blev bosat på Amager for med deres mønsterlandbrug at forsyne hans hollandsk fødte dronning med friske grøntsager – de kom til at

forsyne hele hovedstaden i flere hundrede år. Nogle kapitler handler om flytninge som f.eks. Herrnhutterne og jøderne eller om fremmedarbejdere som børsterne ved jernbanebygningen, polske landarbejdere eller nu i de sidste år italienere og tyrkere. Til sidst præsenteres også dronningerækken, bortset fra Erik Ejegod var alle konger gift med »indvandrere«.

Bent Østergaard formidler sit stof i en let og fortællende stil, frisket op med mange anekdoter og citater fra et stort kildemateriale. Fagligheden er bestemt tilgodeset, og bag i bogen findes til hvert kapitel en kort kommenteret litteraturliste.

Kapitlerne er rigt og illustrativt forsynet med relevant billedmateriale. Det er en fornøjelse at arbejde med denne – nu efterhånden sjældne dyrt gennemførte – udgave. Støtte fra ikke mindre end 17 fonds og institutioner har muliggjort dette kostbare og smukke lay out.

Gerda Bonderup

Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller. (Nationalmuseets Forlag, 1983). Ill. 209 s., 200 kr.

Festskriftet er udgivet i anledning af Elna Møllers afgang fra redaktionen af Danmarks Kirker efter 40 års virksomhed, fra 1944 til 1984. Elna Møller har været med fra starten af dette værks udgivelse, som i dag andrager mere end 10.000 sider. Hun tiltrådte arbejdet på Nationalmuseet efter afsluttet arkitektuddannelse. Hendes første store opgave var beskrivelsen af Roskilde Domkirke, siden fulgte beskrivelsen af de sønderjyske kirker, og et af de sidste, større arbejder var monografien om Ribe Domkirke. Endvidere har hun i årenes løb udsendt publikationer med væsentlige bidrag til den middelal-

derlige arkæologi og arkitekturhistorie. Alt i alt en imponerende arbejdsmæssig og forskningsmæssig indsats, som nok fortjener et festskrift.

Bogen indeholder indlæg af redaktørerne for Danmarks Kirker og er – festskrifttraditionen tro – en præsentation af vidt forskellige emneområder og tilgangsvinkler fra det store arbejdsområde. I forordet præsenteres målsætningen som et forsøg på »at sammenfatte emner, der hver på sin vis fortæller om de skiftende forudsætninger og funktioner, der skabte kirkekunsten«. Denne målsætning er fulgt med mere og mindre stringens, og nogle af indlæggene forekommer ret snævert fokuserede.

Læseværdig er »Tidlige vestsjællandske og lolland-falsterske vesttårne« af Hans Stiesdahl. Her behandles problemer omkring udformning og funktion af tidligt romanske vestanlæg. Artiklen bidrager ikke blot til en forståelse af periodens eget tårnbyggeri, men til forståelse af denne arkitekturfors betydningsindhold i det hele taget.

I »Skriftemål og skriftestol« af Erik Skov gives en kirkehistorisk indføring i skriftemålets skiftende karakter og indhold efter reformationen og den virkning, det har afsat på kirkegang og -inventar.

I »Lektorieprædikestole i Østdanmark« behandler Marie-Louise Jørgensen et ligeledes interessant afsnit af kirkehistorien, nemlig forholdene omkring prædikevirksomheden før og efter reformationen og dens fysiske rammer i kirkerummet. I de omtalte arbejder belyses liv og indhold i Danmarks kirker med autoritet og på baggrund af et stort materiale.

»På sporet af den jyske fod« af Marianne Nielsen og Niels Jørgen Poulsen er et forsøg på at indkredse måleenheden for Ribe Domkirke. Med udgangs-